

مصاحبه

ترکیه، سرزمین «مالیخولیای توطئه»

مصاحبه کننده: CELINE PIERRE-MAGNANI

برگردان: شهباز نخعی

توطئه مداری در چهارگوشه دنیا رواج یافته است. در ترکیه، صحنه سیاسی با این نظریه های مغشوش که در سراسر جامعه پخش می شود به تباهی کشیده شده و قدرت حاکم نخستین دستگاہی است که با عنوان کردن تهدیدهای نیروهای سیاه، سرکوبگری خود را توجیه می کند. در این مورد با دوغان گورپینار، تاریخ دان و استاد دانشگاه فنی استانبول، که در سال ۲۰۱۴ کتابی (ترجمه نشده) با عنوان «توطئه» نوشته گفتگو کرده ایم.

نشریه اینترنتی درباره سیاست، فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، دیپلوماسی آوریل ۲۰۱۹

سلین پی یر - ماگنانی: از چند سال پیش، نظریه های توطئه درهمه جای دنیا به ویژه ترکیه رواج می یابد. چرا تحلیل این امر به نظر شما مهم آمده است؟

دوغان گورپینار: من از آن رو انجام این کار را مهم دانستم که نظریه های توطئه دیگر تنها منحصر به چند فرد خیال پرداز نیست. در ترکیه، این نظریه ها در میان قشر تحصیل کرده جامعه تا حدی رواج یافته که بر نظرات سیاسی، جهان بینی و تحول تاریخی ایشان اثر گذارده است. این پدیده در سال های آغازین دهه ۲۰۰۰ شروع شد. در آن زمان کتاب هایی در مورد نظریه های توطئه منتشر می شد که در ردیف پر فروش ترین ها درمی آمد. بیشتر این کتاب ها مدعی تاریخ نگاری بود و این امر مرا که تاریخ دان هستم به واکنش واداشت. قشر تحصیل کرده مردم برپایه معیارهای آن کتاب ها به تعبیر و تفسیر تاریخ پرداخت و عقاید سیاسی اش بر این محور توطئه پندارانه شکل گرفت.

همه این نظریه ها بی پایه نیست و از ناکجا آباد سربر نمی آورد؛ بلکه مخلوطی از بیم ها و اطلاعاتی است که مردم پیشتر شنیده اند و همه نیروی آن از همین امر ناشی می شود. مبنای این اطلاعات دنیایی از مرجع است که مردم از زمان کودکی، به ویژه در مدرسه، در آنها غوطه ورنند ولی نویسندگان این کتاب ها و روشنفکرانی که من آنها را «پیمانکاران ایده» می نامم هستند که به آنها جنبه توطئه گرانه می دهند. به این ترتیب، ملی گرایی عادی تبدیل به ملی گرایی افراطی می شود. بی تردید، ملی گرایی عاملی است که بیش از هر چیز گرایش های توطئه گرا را آبیاری می کند، زیرا همه رویدادها و تحولات را در ارتباط با توازن قوا بین دولت ها تفسیر می کند.

سلین پی یر - ماگنانی: چه کسی در برابر ترکیه قرار گرفته و چرا؟ رایج ترین نظریه های کنونی چیست؟

دوغان گورپینار: همه دنیا علیه ترکیه است. همه دنیا به خاطر ترکیه بودن علیه ترکیه پیاخته است. من با آن که کهنه و تکراری به نظر می رسد، در مورد این فرمول اصرار می ورزم. بنابر برداشت واقع بینانه از روابط بین المللی، این نه ارزش ها بلکه منافع است که تعیین کننده تصمیم های حکومت ها و به تبع آن ملت ها است. ملی گرایی به مردم و حکومتی که آنها را نمایندگی می کند نیرو می بخشد. «ما» خوب هستیم، در حالی که «آنها» یعنی دیگران بد هستند. ترکیه بنابر ذات خود خوب است، در حالی که کشورهای دیگر ذاتشان بد است.

اشکال در این است که این تقسیم بندی دیگر اکنون تنها در سطح حکومت ها انجام نمی شود. به عنوان نمونه، بیست یا سی سال پیش، یونان دشمن ترکیه بود. این ساده بود. امروز زهدان پرورش دهنده خصومت ها خیلی پیچیده تر است. به عنوان مثال هنگامی که از «مهاجران ارمنی»، و نه ارمنی ها، صحبت می شود، موضوع دقیقاً چیست؟ این واژه، که در ترکیه بار معنایی خیلی بد دارد، یک شبکه فراملی مبهم را بیان می کند. همین امر در مورد صهیونیسم صادق است، زیرا در اینجا صحبت از اسرائیل، که یک کشور است، نیست بلکه شبکه ای بین المللی و سرچشمه ای از روابط است. جنبه جادویی و اسرارآمیز قضیه و ترس آن را قوی تر می کند.

نشریه اینترنتی درباره سیاست، فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، دیپلماسی آوریل ۲۰۱۹

با «حزب عدالت و توسعه» (AKP) که از سال ۲۰۰۲ قدرت را در دست دارد، نظریه های اسلام گرایانه توطئه بیشتر به چشم می آید. اما، قدرت حاکم کنونی از پراکندن ترس در همه جا نیز استفاده می کند. اسلام نیز مانند ملی گرایی حاوی ایده ای است که بنابراین آن دارای ذات «خوب» است. توجه داشته باشیم که مذاهب دیگر نیز چنین اند. براین مبنا، بدیهی است که این نظام باورمندی در سطح سیاسی به شکل توطئه مدار بیان می شود.

سلین پی یر - ماگنانی: شما از «تولید کنندگان» و «مصرف کنندگان» نظریه های توطئه صحبت می کنید. موضوع دقیقا چیست؟ این نظریه ها چگونه پخش می شود و چه بخش هایی از جامعه را بیشتر دربر می گیرد؟

دوغان گورپینار: بخشی از این نظریه ها چیزی است که به طور متعارف «وارداتی» خوانده می شود. نظریه های توطئه رایج در ایالات متحده، عمدتا در جناح راست، در ترکیه بازتاب می یابد. سپس، این نظریه ها روند «تطبیق» با زمینه محلی را می پیماید. آشتی ناپذیری موجود با آنسوی آتلانتیک با رویدادهای محلی تطبیق داده می شود و موقعیتی پدید می آورد که «پیمانکاران ایده» از بهره گیری از آن غفلت نمی کنند. آنها کتاب هایی ساده می نویسند، بر صفحه تلویزیون ها ظاهر می شوند یا در کنفرانس هایی که به دعوت باشگاه های دانشجویان یا انجمن ها برگزار می شود حضور می یابند.

نشریه اینترنتی درباره سیاست، فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، دیپلوماسی آوریل ۲۰۱۹

هنگامی که من از تولیدکنندگان توطئه صحبت می کنم، کسانی را می گویم که برای نخستین بار یکی از نظریه های متعدد موجود توطئه را بازتولید می کنند. آنها به نوعی به کار بازیافت می پردازند. برخی از آنها فرضیه های اصیلی را گسترش می دهند و تفسیرهایی درخشان ارائه می کنند. ظرافت کار مالیخولیای توطئه در توانمندی آن برای کشف روابطی است که دیگران نمی بینند. این برای آنها به نوعی یک بازی یا شیوه نگارش یک داستان پلیسی هوشمندانه است اما در این میان بدها هم وجود دارند که نظرات مبتذل ابراز می کنند.

سلین پی یر - ماگنانی: به نظر می آید که نظریه های توطئه از گفتمان سیاسی در ترکیه تفکیک ناپذیر باشد. آیا بدگمانی نسبت به «نیروهای خارجی» با زندگی سیاسی همگرایی دارد؟

دوغان گورپینار: این ساده و مستقیم شیوه گفتگو با مردم است. کارل اشمیت، در تحلیلی مشهور سیاست را به عنوان تعیین کننده متحدان و دشمنان تعریف می کند. براین مبنا، روند معقول سازی هرچه که باشد، سیاست شیوه ای برای احراز هویت دشمن است. گفتمان های سیاسی و ایدیولوژیک این کار را به صورت نهفته انجام می دهند درحالی که گفتمان توطئه مدار این کار را به صورت مستقیم انجام می دهد. بی گناهان را می بخشد و دشمنان را اهریمنی می نمایاند.

سلین پی یر - ماگنانی: هنگامی که رئیس جمهوری رجب طیب اردوغان و وزیر اقتصادش توضیح می دهند که بحران اقتصادی ناشی از «نیروهای خارجی» ای است که هدفشان بی ثبات کردن ترکیه

است، از کی صحبت می کنند؟ آیا برای گفته های خود مدرکی دارند؟ آیا مردم حرفشان را باور می کنند؟

دوغان گورپینار: «مقصرها» با نام کوچک «آنها» شناخته می شوند. آنچه این گفتمان را نیرومند و جذاب می کند، درست همین واقعیت است که این خطاب هدف مشخص ندارد. این «آنها» ی بلیغ نشانگر یک کشور یا طبقه اجتماعی و گروه و حزب سیاسی نیست و با این حال می تواند درعین حال همه آنها را دربرگیرد. شنونده می تواند مفهومی را که می خواهد از آن برداشت کند. اما آنچه این گفتمان را چنین کارآمد می کند، این واقعیت است که دشمن مخفی، غیر مشخص، ناشناس و در عین حال درهمه جا حاضر می ماند. موضوع به همه مربوط می شود زیرا دشمن مشترک علیه همه «ما» است. همه نیروی توطئه دراین است که در آن مناطق خاکستری وجود دارد.

سلین پی یر - ماگنانی: آیا مردم پس از موضوع های مبهمی مانند «سوسورلوک» در ۱۹۹۶ (۲)، محاکمات «ارگنکون» در ۲۰۰۷ (۳) یا کودتای نافرجام سال ۲۰۱۶ حق ندارند بدگمان بوده و در پی یافتن وجوه پنهانی قضایا باشند؟

دوغان گورپینار: در ترکیه، تعداد بی شماری از موضوع ها را می توان در این مسیر بازیافت کرد. به عنوان مثال می توان از «حکومت پشت پرده» (۴) یاد کرد که به لطف کوشش های قابل ملاحظه روزنامه نگاران تحقیقی چپ یا لیبرال این واقعیت برملا شد. نظریه پردازان توطئه وارد عمل شدند و با گزینش سلیقه ای اجزاء و سرهم کردن آنها روایتی باورپذیر از آن درست کردند. به این

نشریه اینترنتی درباره سیاست، فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، دیپلماسی آوریل ۲۰۱۹

ترتیب، به نظر آنها «حکومت پشت پرده» حاصل کار فراماسون ها و فرقه های یهودی (O) است که متهم اند ماموران غربی ای هستند که در حکومت نفوذ کرده اند تا زمینه سقوط ترکیه را مهیا سازند. سری تلویزیونی «کورتلار وادیس» که داستانی سرشار از خشونت عریان بود، دقیقا برپایه نظریات توطئه ساخته شده بود و موفقیت فراوانی به دست آورد و توانست بدگمانی ها نسبت به وجود یک «حکومت پشت پرده» را برانگیزد و به احساسات ملی گرایانه دامن زند.

با آن که فرضیه «حکومت پشت پرده» در سال های دهه ۱۹۹۰ در محافل چپ رواج داشت، در سال های دهه ۲۰۰۰ مورد استفاده اسلام گراها قرار گرفت و چشمگیرتر شد. در سال های اخیر نیز ما شاهد گسترش تشکیلات و شاخه های سازمان «فتو» (FETO) فتح الله گولن در دستگاه های قضایی و پلیس بودیم. ریشخند تاریخ، این درحالی بود که روشنفکران لیبرال درباره این موضوع هشدار داده ولی به توطئه گری متهم شده بودند. سیر وقایع حق را به ایشان داد. توطئه در توطئه.

سلین پی یر - ماگنانی: در ترکیه، مالیخولیای توطئه چنان شدید است که هرگونه اقدام پیشرو مورد بدگمانی قرار می گیرد و اتهامات رابطه با دشمن فوراً اذهرسو می بارد. در چه حدی می توان یک بحث عمومی سالم ایجاد کرد؟

دوغان گورپینار: به عقیده نظریه پردازان لیبرالی چون جان استوارت میل (۱۸۷۲-۱۸۰۶) یا کارل پوپر (۱۹۹۴-۱۹۰۲)، بحث سالم تنها در محیطی کاملاً آزاد به وجود می آید و درست و نادرست تشخیص داده می شود. بنابر این فرضیه، در صورت وجود رقابت بین آنها، حقیقت همواره

Orient XXI .

نشریه اینترنتی درباره سیاست، فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، دیپلماسی آوریل ۲۰۱۹

خود را بر اطلاعات جعلی تحمیل می کند. در واقعیت، متاسفانه این امر همیشه درست نیست. اطلاعات جعلی خبرهای درست را کنار می زند. این امر در ترکیه، و نیز در اروپا و ایالات متحده نیز صادق است که بحث عمومی اجازه نداد سد راه انتخاب آقای دونالد ترامپ شود.

۱- کارل اشمیت :حقوق دان، فیلسوف کاتولیک، نظریه پرداز سیاسی و استاد حقوق آلمانی بود. اشمیت در نظریه سیاسی و حقوقی قرن بیستم چهره مهمی بود و مکتوبات زیادی درباره استفاده از قدرت سیاسی دارد.

-۲

تصادف خودرویی که در آن یک نماینده، یک روستایی کرد و یک رئیس مافیا کشته شدند. رسوایی ای که وجود روابط بین قدرت حاکم و شبکه های مافیایی را برملا ساخت و موجب استعفای وزیر کشور شد که در سال ۲۰۰۷ متهم و در سال ۲۰۱۱ محکوم شد.

-۳

رشته محاکمه های مناقشه برانگیزی که ۳۰۰ تن را دربر می گرفت که در میان آنها هم هواداران راست افراطی وجود داشتند، هم چپ، روشنفکر، نظامی و پلیس هایی که به توطئه علیه حکومت متهم شدند.

-۴

Orient XXI .

نشریه اینترنتی درباره سیاست، فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، دیپلماسی آوریل ۲۰۱۹

NDLR. مفهومی که در رابطه با مسئله «سوسورلوک» ظاهر شد (به یادداشت سوپرا رجوع کنید). این مفهوم غالباً اتحاد گروهی از افراد در تشکلی غیر رسمی را نشان می دهد که به طور مخفی قدرت تصمیم گیری حکومت را، در ورای قدرت قانونی، در اختیار دارد.

-۵

یهودیانی که تغییر مذهب رهبر مذهبی خود به اسلام را به عنوان فرمان باور به یک مذهب مخفی تفسیر کردند.